

ZÁVĚREČNÉ SLOVO K DISKUSI O OBECNÉ PROBLEMATICE VĚTNÝCH TYPŮ

Shrnovat a uzavírat diskusi k prvnímu tematickému okruhu našeho symposia je velmi obtížné a nesnadné. Jde o problematiku bohatou, teoreticky závažnou, k jejímuž řešení, jak ukázaly diskusní příspěvky, lze přistupovat z různých metodologických hledisek. Různost přístupů sebou pak nese různost pojmoslovnou a terminologickou.

Hodnotíme-li celý průběh našeho zasedání, je na něm patrné to, že postupně, jak diskuse přecházela od prvního okruhu k dalším, tj. k druhému a třetímu, byla věcnější a konciznější. To je jistě dáno především samou tematikou prvního diskusního okruhu. Ta připouští různé přístupy a koncepce řešení. Mimo to se zdá, že tu bylo předloženo k diskusi problémů příliš mnoho. Je ovšem třeba vidět i to, že ne všichni diskutující stačili se seznámit se všemi předloženými materiály včas a v žádoucí úplnosti.

Třebaže se v základních bodech diskutovaného tématu nedospělo k jednotě, především právě pro zmíněnou různost metodologického přístupu, poskytly posuzované otázky dostatek příležitosti k tomu, aby bylo možno v tomto opravdu reprezentativním prostředí vyložit a také vyslechnout různá stanoviska a poznat různé přístupy řešení. To samo o sobě je věc jistě cenná, podnětná a kladně účastníky symposia přijímaná. Jde i o to, že právě možnost seznámit se během poměrně krátké doby v takové koncentrované podobě s koncepcemi jiných syntaktiků vytváří dobrý předpoklad k tomu, aby se i po skončení symposia jiné názory respektovaly, vážily, vlastní pak korigovaly a kritičtěji prověřovaly. I tak však je podle mého názoru mnohé, co lze chápat jako pozitivní výsledky diskuse.

Zdá se mi, že můžeme jako pozitivní hodnotit to, že se přece jenom, alespoň z hlediska strukturálně funkčního, zpřesnilo pojetí některých pojmů. Mám tu především na mysli řadu *věta* — *větný typ* — *větný vzorec* (*větné schéma*) — *promluvová modifikace větného typu*, a to právě se zřetelem ke specifičnosti slovanských jazyků.

Za pozitivní přínos naší diskuse bych chápal i to, že byla podtržena nutnost vidět větné typy i v jejich modální projekci. Nedořešená při tom zůstala otázka, zda se mají chápat jako autonomní typy vedle typů syntagmaticko-predikačních nebo zda je třeba vidět je jako komponenty větného paradigmatu. S touto otázkou úzce souvisí i podtržení funkce intonace jako systémového prvku jazyka.

V otázce samého pojetí větného paradigmatu se projevila v diskusi dvě zcela odlišná pojetí, daná ovšem růzností metodologického přístupu. Stoupenci klasické lingvistiky chápou větné paradigma jako temporálně modální obměny

téhož větného vzorce, kdežto v pojetí transformační gramatiky, zdá se, představuje paradigma systém transformátů téže jádrové věty; náleží sem tedy i konstrukce strukturálně různé. Toto paradigma je vázáno principem sémantické identity nebo aspoň ekvivalence. Možno to formulovat také tak, že je v obou koncepcích využito téhož termínu různě.

V naší diskusi se dostalo zasloužené pozornosti i tomu, co postuloval prof. R. Růžička z Lipska, tj. syntaktickým universalím, specifickým pro větu ve slovanských jazycích v protikladu k jiným neslovanským jazykům. Byly tu připomenuty takové závažné skutečnosti jako tendence k nenominativnímu vyjadřování subjektu ve slovanských větách a v souvislosti s tím řešeny otázky tzv. subjektu genitivního, byla zdůrazněna tendence k vyjadřování deagentních dějů formou reflexivního tvaru slovesného, existence ryzích bezpodmětných (tj. jednočlenných) větných typů slovesných apod.

Za značné plus resumované diskuse je třeba považovat i to, že byla akcentována potřeba zkoumat také sémantickou strukturu věty. Je to jistý odklon alespoň části české lingvistické tradice nedávných let, která kladla důraz především na formální analýzu a rozbor sémantické struktury věty odsuzovala jako tzv. „sémantizování“, které jakoby do syntaxe nepatřilo.

Za velmi pozitivní můžeme považovat také to, co přinesla diskuse k šestému bodu našeho diskusního programu. Mám tu na mysli zejména otázku výpovědních modifikací a stabilizace těchto modifikací v oblasti nářečí a běžně mluveného jazyka a zdůraznění toho, že tyto modifikáty je třeba v uvedených oblastech hodnotit nejednou jinak než ve vlastním spisovném jazyce. Ukázalo se i v diskusích k dalším okruhům, že takové řešení otázky je neobyčejně závažné i pro genezi typů a pro interpretaci větných typů v minulých vývojových fázích jazyka.

Za nejvážnější nedostatek naší diskuse bylo možno pokládat to, že se v důsledku různých koncepcí a metodologických přístupů mluvilo „různými jazyky“, neboli že chyběl jednotný aspekt, jednotná relace, jednotné východisko. To se, jak už řečeno, přirozeně odrazilo v oblasti terminologické a ve způsobu zařazování a interpretace mnoha konkrétních zde v diskusi osvětlovaných otázek i dokladů, které samy o sobě byly nesporně zajímavé. Na tuto skutečnost upozornil ve svém diskusním příspěvku P. Novák. V souvislosti s návrhem, aby se usilovalo perspektivně o sjednocení ve způsobu symbolizace, zdůraznil, že je třeba napřed se shodnout na základní relaci (výběru typu gramatiky) a vybudovat vzhledem k tomu potřebnou jednotnou terminologickou soustavu. Jinak není doba zralá k tomu, aby bylo možno řešit s úspěchem ty otázky, které si symposium kladlo. K tomu by bylo možno říci, že si symposium skutečně takový úkol nekladlo, a ani vzhledem k situaci, kdy v lingvistice už po několik let v odborných časopisech a jinde dochází k tříbení metodologických postupů, klásti nemohlo. Bylo by to vzhledem ke krátkosti trvání tohoto symposia nereálné. Symposium mělo za úkol ukázat naléhavost potřeby pracovat v syntaxi typů slovanské věty, a to jak v aspektu synchronně porovnávacím, tak v aspektu vývojovém. Předpokládalo se ovšem jistě, že zejména při řešení teoretických otázek prvního diskusního okruhu dojde k výrazným metodologickým konfrontacím. K tomu však bohužel nedošlo v žádoucí míře. Jakkoli je třeba brát stanovisko P. Nováka k programu, zaměření a průběhu symposia skutečně vážně, přece jen si myslím, že pro realizaci jeho požadavku sjednotit se napřed na koncepci jedné gramatiky,

nejsou zatím objektivní předpoklady. Přijmout koncepci jednu, znamená pro mnohé opustit koncepci druhou. Změna koncepce znamená ovšem i změnu metody. Aby ovšem bylo možno opustit metodu A a přijmout metodu B, k tomu je třeba dát plnou možnost vážit, kriticky hodnotit, posoudit výsledky obou metod. A to zatím objektivně není možné, neboť zatímco tzv. tradiční lingvistika může nabídnout k posouzení prakticky neomezené množství svých výsledků v konkrétních pracích, nelze totéž — ve vztahu ke studiu syntaxe slovanských jazyků — říci o metodě generativně-transformační. Nesouměřitelnost výsledků je ovšem vážnou překážkou při rozhodování mnohých syntaktiků o výběru metody a koncepce. A tak by bylo možno docela dobře říci, že nedozrála-li doba k řešení otázek na symposiu kladených, nedozrála tím spíše doba k jednoznačnému výběru nejvhodnějšího (a to by mělo jít) způsobu syntaktického popisu slovanských jazyků. Mimo to si myslím, že různost metodologických přístupů a koncepcí řešení v oblasti lingvistiky je do jisté míry žádoucí, potřebná, je vzhledem k celkové povaze této nauky v jistém smyslu jediným předpokladem prověřování, ověřování a vůbec pokroku v dalším poznání.